

Један иордијски профил
Аугуст Стриндберг

Грчка је митологија ~~задана~~ великом делом од лепоте и животне веселости и храбrosti. Таква, она је инспирисала у старој Грчкој једну пластику какве можда неће ~~имати~~ вине бити. Та митологија и пластика инспирисале су заједно старе грчке песнике и трагичаре. На супротној страни Европе, иордијска митологија није изазвала пластику, и није у поезији ушла и не улази у ~~поезију~~ иордијских песника. Та је митологија сам ужас и сама негација лепих облика. Рихард Вагнер за своју Тетралогију, правио је избор међу иордијским божовима, и писао је сам поезију о животу, мисли и речи тих божова. Понекад, рекао ће познавалац северних литература, богови Севераје свете над уметничким ствараоцима зато што их и сувише заборављају. Понеки гениј Севера, као укјет, не може да даде у свом делу другу пластику живота и духа до ужасну, мучну, велику по страхотама и неумољивостима. Такав је гениј Ибсен у Норвешкој и Стриндберг у Шведској. Џихова пластика у поезији често потсећа на ~~своје~~ ^{погодјеско} божанство које је имало срце пуно онтих зуба.

Стриндберга нико не воли. Аутор који је написао цељу библиотену књига, романа, новела историјских и модерних, драма историјских и друштвених, научних расправа, најзад још пет опсежних свезака повести и исповести свога властитог живота, аутор који ишта ~~наставу~~ није заборавио обрадити, који је свачију муку или описао или продатио, тај аутор није успео задобити ни општу љубав свију, ни нарочиту љубав појединца. Стриндберг није писац ни младих ни старих, ни срећних ни несрћних, ни мушких ни женских. Познајемо га, читали смо га, друговали смо с њим понекад баш братски, или га прстом показивали као великог учитеља, али слабо наводимо његове текстове, слику његову не држимо на столу, мило нам је што мује лепа кућа тако далеко... Замто? питамо некога или питамо сами себе. И одмах мало јетко одговорамо истом речју: замто? Ја, кад је неком дато од Бога да уме као лав рикати, онда не водимо чути да тај као мангуп посује. Кад је неко велики сензуалац, онда нека не тражи ни од њега весталство. Кад неко има стваралачку глад и стваралачку моћ највећих, онда тај нека не бележи, као древни калуђери, само куге, војне и пропasti. Кад је неко добио од Бога и силен мозак и силен срце, нека онда зна, или научи, како се живи у две разне ћелије, као што је живео на пример Паска, нека не препада срце главом.

Задња признати истину: Стриндберг се необично
дако чита, јер је уметник; Стриндберга је дако разумети, јер говори истину;
али је тешко видети тога суровог естету и судију, тога човека који је од ју-
тра до мрака у афекту живео и тако и писао. Главни став анализе над Стриндбер-
гом гласио би: одваше несрћан у животу и у мисли, својој он је механизовао
проблеме и катастрофе у книжевности својој. Стриндберг дигне палицу дириген-
та, сваки демон заседне пред свој точак или своје дугме, црна работартичке
у одређено време и сложно, машина неваљалства и коби ради и бруји ~~саподико~~ и
толико од Стриндберга предвиђених коњских снага. Ако ће се работартичке
трагедијом трагедија мора бити тешка. Ако ће бити стида и срама, биће их у
мерама нечовечним немилосрдним свирепим. Ако ће се Стриндберг одупрети хумо-
ром, хумор ће бити црни хумор. О том хумору су додуше писали већ и антички писци,
али не би ти стари писци могли видети Стриндберга ни на јој заједнич-
кој тачки. Стриндберг црни хуморист или аатиричар није у овом божјем свету ви-
део једну мрву хлеба која би била поштена.)

Стриндберг је имао идеја, али није имао идеала. Он
је знао ствари и односе ствари, он није веровао ни стварима ни односима. Он
мирно прикаже, па и докаже ствар, и онда скочи да је са стотину аргумента разд-
дере. Наравно раздире том приликом увек и себе. Он испише високу поезију, и
онда узме да је шуба стварношћу. Бог је дао Стриндбергу машту бога ~~и демона~~,
али свакако машту, а Стриндберг је поха века и книжевности своје просинктао
~~због~~ голих нагих стварности. Живот Стриндбергов, живот ~~ене~~ "сина слушници-
ног", од самога почетка је био пун "стварности", па је Стриндберга уметника
зато и мамила и дражила стварност, и он је и морao и желеo да буде писац и пе-
сник стварности. По ~~енему~~ се види да је стварност за Стриндберга значила увек
 неку кобну неумитност. Протагонисти његових романа и прича, личности или не-
ки закони живота и света, неминовно су од првога трена криви, или оминозни. Ако
и нису, морају бити! Стриндберг коби! У трагаци и у комидији, Стриндберг оставарује
је пластику негативних, одвратних па и грозних чињеница, и оставарује је руком
без милости, и ставља у један свет без милости. Ми бисмо још казали у свет
без лепоте, без оне велике лепоте која увек сија, која је сунце на земљи.

У аутобиографском роману Син једне сли-
киње Стриндберг је прилично објаснио како је и зашто дошло до тога да он по-
стане, напоредо, велики писац, и велики мајstor презирања, гађења и мржње. Гео-
метријско место свих његових мржњи била је жена, "простачко биће" у основи

основе, како је тврдио Стриндберг. Још прецизније речено: жена је била геометријско место свих Стриндбергових гњезова. Мржња и гњев нису благотворне снаге, али су снаге. Мржња отвара очи, а гњев има велики речник. Има приличан број знатних стваралаца и мислилаца који су кроз мржњу и самомржњу постали велики познаваоци човека уопште и себе напосле. Гњевни презир свега ниског, подлог лажног чинио је од тих људи песимисте особите врсте, песимисте, писац-песимисте на праситог суда и преког суда. Кратак процес, најтеша казна. Генијални типови тих презирача / Шопенхауер, Свифт / презирали су не само све животне услове дудских бића, него и законе ^{јаки} населење. При чему је Шопенхауер, обдарен уметничким стилом, умео понекад бити и лирично суморан, док је у Свифту кувао делиричан презир и мржња. Стриндберг је више сличан Свифту него Шопенхауеру.

Стриндберг је лежала поред божјих благословова и божја клетва, можда ће
остати непрекинута.

и његове ~~сноби~~ су често биле само снови, али су и ти снови имали зубе.

Негде у себи, да ли у страсти или у интелигенцији, Стриндберг је морао носити идеал жене. А како је био и ~~важан~~ и врло дентиста љубавник, он је понекад ричући, понекад плачући тражио да тај идеал дође руком или се с њиме венча. Наравно, што гој привенча или приведе уза се, то није идеал. Наступа раскид, бох искуства, интелектуални обрачун, сатански тачно знаље чиме све жена отступа од идеала. Затим стот фантазира да рај на земљи мора бити у жени; и са највећом мржњом и с научничким речником наспре на чуму и сенсуалну жену. Од двеју венчаних Стриндбергових жена прва је била глумица, а друга чиста интелектуалка. Јовио је даље несрћни ~~Стриндберг~~ по граничним областима. Даје жене, даје мучења. Јубавница је Стриндберг мао читаву серију, али изскледа, све од реда "простачког". Стриндберг је летео у искуства са слободама изузетног човека. Али као што је често случај са величјим људима у малим народима, традиција га није упућивала да разликује живот и научити животи. Ако оно што човеку даје слободе не доноси истовремено и владање над собом, прете опасности и пропасти. Наравно, у мирним моментима, је Стриндберг знао да тамо где нема идеалних жена, да у том свету нема и идеалних мушкараца. И извео је закључак: да је човек, ма ко он био само слуга инстинката и да је живот ма какав био само дивљаштво. Али чим нађе за жену, ~~Супруга~~ губи владање собом, наспре на њу безмalo физички и бори се с њом као чини са опасном дивљом зверком. По романима и причама својим причао је Стриндберг раздражено, властита своја страдања кроз љубав и крај жена. А другу брака је писао с помоћу научне библиотеке, с архивом криминалног суда, и с помоћу лабораторијских инструмената. Њој једне сцене, отприлике. Улази жена, очараја лепотом, говором, држањем. Међутим, тако не може остати, ако и може бити. Стриндберг види лаж. Ено, недовој вилици њеној откриваје један плус пирине или дужине, и с визијом заједно лепотица пренази у категорију неких савремених или изумрлих животиња. Наилази затим облигатни скандинашки кандидат теологије, или асистент правник, или, код Стриндберга, кочијаш или веслар, Стриндберг седа за бисију, перо је ту, господици и кочијашу крећу се слепи инстинкти по механизованом детерминизму, и започиње роман Марије, или господиџе Јулије. Границе и сустајања нема. Ако је жена беба од две године, она има "рије очи и мачје ноге". Ако је жена матрона, она учи ћерку и вереника да се узму и онда разиђу. Ако је жена Офелија, Стриндберг ће јој наћи расне и индивидуалне податке по мерама код лифераната чарапа и мидера. *Ако*

5

је жена умрла, нахи ће иђак све што хоће у магацину за прављење мртвачких сандука. Стриндберг уходи, он гони, он се свети, он кими и срамоти. Није тај рођени уметник ~~јошко~~ бити уметник.

Стриндберг је имао опсесија, нарочито једну опсесију. Он је, како сам каже, "живео много раздвојен и усамљен". Као његов Аксел

Борг

Борг, живео је затворен у један кристал, у један хексаедер и тубе са интелик-
том који задивају, и са мантом која плаши, писао/писао прилично једно те јед-
но: себе и жену. Он је живео живот у животу, ~~и~~ је рачуне о животу сводио из
хексаедра. Постао је мразац, мизантроп, али и мизаутин, самомрзац. Насвоју ~~сајми~~
мирју био је Стриндберг поносит, и одмах је ~~забавио~~ да нема ни једне жене ~~која~~
која би себе мразила. Један разлог више да је он мраз, са презирањем. Тога та-
ко пишују и сви Стриндбергови јунаци. Читалац понекад отури од себе ~~и~~ -
гу. Али Стриндберг који све на свету зна, зна унапред да ћете ви башти његову
књигу и пожури да рикне и удари на све стране и по свему још пре него што
ви отурите ~~књигу~~. Сатиришују по свему, па и по читаоцу. Гешка батина удара
нагло, бразином асоцијација једног даровитог огорчељака, по држави, по Христу,
по Британској енциклопедији, по бети у сазвежђу Херкула, промами понекад ~~и~~
ипак жену. Зато, вели Стриндберг, што је жена ситна као мушкица.

У реду других, и Стриндберг је један који је
знао шта је ~~пакао~~. Али он није знао, уосталом низу ни многи други, није знао
као Достојевски, да се и у паклу може живети врло достојанствен живот. Стринд-
берг је у свом паклу живео ситан живот. Подозревао и уједас себе и друге, ~~и~~ ~~и~~
~~таре и баске~~ ~~бела жена~~; ~~и~~ ~~и~~
јена нема свеснога јауслов љубави је да човек не ~~каже~~ је жена; мајка је
само спона између једног свесног и једног несвесног живота. И још читава про-
паст чињеница које су заиста ниског порекла, и које се никојом катастрофом ~~и~~ не
могу диди навише. Чећу те чињенице ~~јеставаја~~ сексуални нагон и његову другу-
вему форму: брак и размножавање. ~~С~~ прстом ~~на~~ спиритусној лампи, с ~~вуком~~ на ~~р~~
~~реторти~~, пише ђов и борцу између мужјака и женке од првог сусрета илица. У дре-
ми Пјаност, јунак и јунакиња констатују: толико је већ блата, да је брак на ~~р~~
Али процес између мужјака и женке иде ~~даље~~ до ствари живота.... Једино је скла-
динанска хитература / Киркегор, Стриндберг / примика из грчке митологије да
бизарну идеју: да би добро било кад би мушкарца понекад могао претворити ~~и~~
жену у мушкарца.

6

Женски члан
драма опсесија Стриндбергова лаж, Чарлтоново
лажи произлазе из женских скабости, истине су на крају крајева ~~тако~~ ~~тако~~
"музике истине". Такако, има ипак и мужких лажи. Крвавим ноктима претражује
Стриндберг позитивне и негативне елементе, и деси се да на дну позитивног
мента чучи — мужка лаж. Стриндберг се не збуњује много: он ~~и~~ ^и мужку ~~и~~
лаж стави на пробу, приведе кроз анализу и нађе тачку у којој ~~и~~ ^и лаж увире
опет у жену. ~~Арина~~ опсесија своди се на ~~и~~ ^и. Отуда су схеме Стриндбергових
драма и романа релативно ~~удије~~, а грађа доста једнолика. Достојевски је имао
у борбу против неба, земље ~~и~~ човечанства, Стриндберг скреће своју батерију
племенитих и лејовитих отрова против жене и лажи, против жене и лакеја и ко-
чијаша.... Једна мачна уметност, и што вада никада није било једна ниска ~~и~~
уметност!....

Уметности су, редом, вероваке у врлине, разум, страсти и
нагоне. Стриндбергова уметност је до краја зеровала у неваљство. После ~~и~~ ^{било}
~~која~~ сто страна мирног писања и праве уметности, ~~она~~ ^и је, она жена, она ~~жен~~
која, наоружана пакленим чарима, нема страха ни од бога ни од хандарма, себично
је, хажљива, љубопорна, сенсуална, дива, простачка. Жена са духом пејчинског
човека. Напак, Стриндберг је био мученик за истину, ~~и~~ ^и је, тако да кажемо, и
уметност своју жртвовао у чудној борби да удари жиг неваљства на биће које
је ипак највише волео. Стриндберг је дубоко трагичан. Његов дух је велики и
бедан.